

[Rec.:] Jerzy Damrosz: Ojczyzna i jej regiony, Płock-Warszawa 2007, ss. 600.

Z podziwem należy powitać nową inicjatywę autorsko – wydawniczą prof. dr. habil. Jerzego Damrosza. Napisał On książkę monumentalną, do której przedstawienia jest wyjątkowo predestynowany. Jako kierownik Katedry Etnokulturologii i Edukacji Regionalnej w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku zmierzył się z problematyką jakże aktualną w coraz bardziej globalizującym się świecie współczesnym. Posiadając bowiem bardzo znaczący dorobek naukowy w dziedzinie regionalizmu, zaprezentował nowoczesne, interdyscyplinarne podejście badawcze.

W sytuacji, gdy w ramach Unii Europejskiej (UE) toczy się dyskurs na temat kształtu społeczno-kulturowego i politycznego naszego kontynentu: Europa ojczyzn czy Europa regionów?, szereg środowisk oczekuje kompetentnej wiedzy, pozwalającej na przekonującą odpowiedź na tak postawione pytanie. Nie ulega wątpliwości, że dzieło J. Damrosza udanie przyczyni się do rozwikłania dylematu, który być może będzie wymagał podejścia dychotomicznego, zaś znajdzie rozwiązanie koniunkcyjne.

Układ rzeczowy pracy przedstawia się logicznie i przejrzysto. Zawarty został w dwóch częściach. Pierwsza dotyczy „podstaw historyczno-teoretycznych”, druga zaś „zastosowań praktycznych”. Uzupełnia ją „wkładka mazowiecka”, zawierająca teksty materiałów dydaktycznych, poprzedzone opisem województwa mazowieckiego.

Całość została poprzedzona tekstami o charakterze wprowadzającym. Pierwszy z nich (Przedmowa) jest autorstwa sponsora i wydawcy książki, prof. dr. habil. Zbigniewa Kruszewskiego, prezesa Towarzystwa Naukowego Płockiego i jednocześnie kanclerza Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica. Doceniając dokonanie Autora „Ojczyzny i jej regionów”, usytuował On znaczenie tej pracy w kontekście potrzeb kulturowych integrującej się Europy, stwierdzając: „W warunkach Unii Europejskiej oraz wobec wizji społeczeństwa globalnego, która (...) urzeczywistnia się szybciej niż myślimy, właściwa polityka regionalna wydaje się jednym z najważniejszych zagadnień, wpływających nie tylko na politykę gospodarczą, ale i na zachowanie tożsamości narodów.”

Podobnie i wybitny animator ruchu społecznego regionalizmu w Polsce, Anatol Jan Omelaniuk, przewodniczący Ruchu Stowarzyszeń Regionalnych Rzeczypospolitej Polskiej, w „Źródłach siły ideowej regionalizmu polskiego”, oceniając pracę J. Damrosza, stwierdził, iż „(...) stanowi ważny etap studiów i badań, przydatnych szczególnie dla szerokiego kręgu polskich regionalistów, samorządowców i nauczycieli.”

O walorach cz. I „Ojczyzny i jej regionów” decyduje przyjęcie takiego podejścia metodologicznego, które określa genezę i rozwój historyczny badanego

zjawiska oraz ustala sposób podejścia teoretycznego do niego. Podrozdział I cz. I, mający charakter wprowadzenia metodologicznego, określa „obszar studiów i badań” m. in. poprzez przedstawienie zakresu przedmiotu pracy, siatki pojęciowej oraz propozycji dalszych poszukiwań badawczych.

W opracowaniu interdyscyplinarnym szczególnie dużo wiedzy historyczno-etnograficznej odnajdzie etnograf w p. III cz. I, która nosi tytuł opisany: „Rozwój badań regionalnych i etnokulturologicznych na tle przemian polskiego terytorium etnicznego i obszarów pogranicza”. Najpierw zwięźle określa zmiany w strukturze państwa i terytorium etnicznego na ziemiach polskich w okresie od chrztu Polski. Z kolei opisuje i charakteryzuje badania nad zróżnicowaniem etniczno-reginalnym, od ich początku, czyli od zaborów, poprzez okres II Rzeczypospolitej, doprowadzając je, poprzez okres Polski Ludowej, do czasów III Rzeczypospolitej.

Podrozdział II cz. I opisuje syntetycznie zróżnicowanie etniczno-regionalne Europy, m. in. poprzez ujęcie genezy europeizmu oraz scharakteryzowanie „współczesnych narodów, grup etnicznych i regionalnych między Atlantyką a Uralem”.

Bardzo użyteczna, dla przyszłych czytelników jest cz. II pracy, opisująca w aspekcie praktycznym regionalizm w okresie Polski Ludowej i początków III Rzeczypospolitej. Zwłaszcza uchwycenie wpływu transformacji ustrojowej, a co za tym idzie pluralizmu ideowo-politycznego, na ruch społeczny regionalizmu, zasługuje na szczególne docenienie. Tę część pracy również udanie wzmacniają aneksy z „wkładką mazowiecką”.

We „wkładce mazowieckiej” odnajdziemy teksty innych autorów, w przewadze uczniów J. Damrosza, wprawdzie odnoszące się do Mazowsza, ale zapewne przydatne do ustalenia programów i treści lekcji szkolnych z zakresu edukacji regionalnej, jako modelowe dla różnych regionów Polski. Poprzedzone zostały opisem województwa mazowieckiego autorstwa Jacka Bochińskiego. „Doświadczenia edukacji regionalnej na Mazowszu” przedstawiła Urszula Biskup, nauczycielka w LXXIII LO w Warszawie. Następnie „Podstawy realizacji programu ścieżki międzyprzedmiotowej” bardzo konkretnie zapisały nauczycielki spod Radomia: Małgorzata Maj-Olszowiec i Barbara Michalska. Zaś kolejny tekst („Krajoznawczo-turystyczna ścieżka edukacyjna na Kurpiach”) ujmuje nowatorski program edukacji regionalnej z przemianowym użyciem traw i rowerów, autorstwa Leszka Falińskiego, absolwenta SW im. P. Włodkowica z 2003 r., ucznia J. Damrosza.

Strona formalna recenzowanego dzieła nie budzi specjalnych zastrzeżeń. Praca pod względem edytorskim została wydana starannie i bardzo estetycznie. Niemniej jednak można mieć pretensje do wydawcy o to, że w spisie treści nie umieścił wszystkich podtytułów zawartych w opracowaniu. Brak na przykład fragmentu „Odezwy Programowej Kultury Polskiej”. Podobnie w ramach tzw. Dokumentacji, „Spis treści” powinien uwzględnić wszystkie wyszczególnione

akty prawne, a jest ich aż siedem. Natomiast „Zbiór map (podziały terytorialne Polski w różnych okresach historycznych)” udanie ilustruje tło historyczne „Ojczyzny i jej regionów”.

Układ rzeczowy i treść przedstawianej pracy, skłaniają do wniosku, iż dzieło to udanie może realizować zadania dydaktyczno-wychowawcze szkół różnego szczebla, wzbogacając wiedzę ogólną o regionalizmie i regionach, ale również wpływając na formowanie określonych postaw patriotycznych – tak w układzie ogólnopolskim, jak i regionalnym w odniesieniu do „małej ojczyzny”.

Opracowanie autorstwa J. Damrosza, ze względu na swoją rozwiniętą i różnorodną problematykę, może być przydatne nie tylko specjalistom, ale przede wszystkim szerokim rzeszom nauczycieli przedmiotów z pogranicza regionalizmu oraz animatorom kultury działających w licznych lokalnych placówkach kultury. Praca może być również zalecana jako lektura bądź podręcznik studentom etnologii polskich uniwersytetów, które w programach studiów posiadają przedmiot obowiązkowy, bądź fakultatywny, p.n. regionalizm.

Można z pełnym przekonaniem stwierdzić, że środowisko etnologów, jak i inne środowiska naukowe i społeczne regionalistów, przyjmują z uzasadnionymi nadziejami poznawczymi kolejne dzieło J. Damrosza. Rozproszona dotychczas, wielodyscyplinarna literatura regionalistyczna została uporządkowana, esencjonalnie wykorzystana w ramach jednego opracowania, mającego w swojej cz. I wszelkie cechy syntezy. Tym bardziej więc zasługuje na pozytywne oceny.

Opinia niniejsza nie zawiera krytycznych uwag merytorycznych, Oryginalnie przyjęte przez Autora ujęcie, wielostronne problemowo i obszernie zapisane, zapewne skłania do polemik i dyskusji. Specjaliści różnych dziedzin, zajmujących się tą problematyką, mogą bowiem pokusić się o własne podejście do ruchu społecznego regionalizmu w Polsce, każdy z punktu widzenia uprawianej przez siebie dyscypliny. Dlatego, szanując i uwzględniając prawo Autora do opublikowania własnego, często nawet bardzo osobistego stosunku do „Ojczyzny i jej regionów”, wysoko należy ocenić Jego wysiłek twórczy. Na tle bogatego dorobku Profesora J. Damrosza przedstawione studium interdyscyplinarne, zawarte w formie książkowej, jawi się jako dzieło Jego życia.

Andrzej Lech
Uniwersytet Łódzki